

mimo vprašanja o Bogu« (IX, 81). Metafizika brez metafizike o Bogu bi ostala le nedovršena zgradba, z njo doseže šele svoj vrh in zaključek. Prvi problem, ki si ga metafizika o Bogu postavlja, je v vprašanju, ali so dokazi o božjem bivanju možni in ali so potrebni. Sledi problem dokazne moči posameznih dokazov, nato pa razpravlja o božjem bistvu ter o razmerju Boga do stvari.

Metafizika je s tem dograjena do najvišjega vrha in Filozofija se vrača ob koncu zopet k človeku, motreč še dvoje, s čimer se dviga človek nad čutni svet in kar označuje njegovo razmerje do Boga: religijo in nravnost, razpravljajoč o njih z metafizičnega, psihološkega in zgodovinskega stališča.

»Kaj bi radi doumeli? Sebe in svet. A pokazalo se je, da ne sveta ne sebe ne moremo doumeti brez Boga« (IX, 281). Tako zaključuje pisatelj svojo metafiziko in prikazuje njen smisel: da z njo z znanstvenega stališča zopet vrne temelj veri v Boga, ki ga ji je izkušala izpodkopati znanost brez Boga.

Niti temeljne postavke Filozofije, niti avtor ne potrebuje pritrditve in odobravanja. To je filozofija, ki edina povsem zadovolji resnice žejnega duha, ki je ostala nepremakljiva v svojih temeljih in h kateri se vrača, četudi nevede in nehote, skoraj vsa sodobna filozofija. Avtor pa ji je mislec, ki ji je z neizmernim darom za najgloblja razglabljanja in z neutrudnim delom pregledal brezbrežna morja njene problematike s tolikšno jasnostjo, da z največjo lahkoto uči. Tako je njegova beseda jasna in kar preprosta spričo teže obravnavanih vprašanj. Posebno odlična pa je njegova metoda, s katero izlušči vsakokrat najprej jedro in smisel vprašanja, razčisti pojme, izčisti predvsem izrazoslovje, nato pa tehta ugovor za ugovorom, dokler se mu ne izkristalizira jasen in točen odgovor.

Tako predstavlja njegova Filozofija ne le v sebi zaključenega sistema, temveč tudi najmetodičnejši učbenik, ki bo služil filozofu kot temelj in kot kažipot na nadaljnji študij. Zanj navaja ob posameznih poglavjih tudi mnogo zadevne literature. Ni pa knjiga pisana le za filozofa, saj zadevajo v njej obravnavana poglavja prav tako tudi biologa, fizika, geologa. Njena vsebina naj bi postala last slehernega izobraženca.

Tudi stvarno in imensko kazalo k vsem trem zvezkom, dodano ob koncu tretjega zvezka, bo svojemu namenu dobro služilo. Manj skrbna pa je korektura, vendar si pogoške vsakdo lahko sam popravi. J. Rakovec.

Umetnost

Johann Heinrich Fübli.

K dvestoletnici rojstva (1741—1825).

Genialna osebnost, ki se ima zahvaliti dejstvu, da je skoraj neznana, le usodni razrvanosti svojega notranjega bivanja. Morda tudi usodnemu času svojega rojstva. Človek z genialno razgledanostjo, duhovno viharno razgiban, prva viharna bliskavica kot napovedovalka duhovne tragedije konca 19. stol. Njegova volja po izrazu duhovnosti v umetnostnem oblikovanju zadene na zgodnjo klasicistično obliko kake Angelike Kauffman, Gottfrieda Schadowa, W. Tischbeina, P. Langerja in drugih. Razklana osebnost že po svoji naravi se razvija v času, ki je sam notranje razdvojen, v času izzvenevanja baročne

kulture in nejasnih slutenj novega klasicističnega časa, v času preroštva Rousseauja in Winckelmanna. Duhovni patos velikih baročnih kompozicij je ob času njegovega rojstva splahnel, vendar je še živel v širokih ljudskih masah in v dušah posameznikov, katerim je branil do trdnega, stvarnega sveta klasicistov. Doba je torej pečatila knjigo življenja mladega Švicarja poleg občutljivega instrumenta lastnega značaja.

Rojen je bil v Zürichu. V mladosti se je posvetil študiju teologije, kasneje pa se je oprijel umetnosti. Toda nemirni duh mu ni dal, da bi študije dokončal. Ta »sturmdrangovska« postava je čutila v sebi moč in dolžnost, da javno žigosa nekega nepoštenega advokata. Zmagal je denar in mladi slikar je moral zapustiti domovino. Odpotoval je v London, ki mu je postal druga domovina in katero je zapustil le med leti 1770—78, ko je odpotoval v Rim na umetnostni študij. Umrl je l. 1825. v Putney Hillu pri Londonu.

Füßlijeva umetnost je verno zrcalo njegovega nemirnega, demonskega duha. V vednih dvomih o svoji okolici, o samem sebi, v trenutkih prešerne vere v življenje, v umetnost, v časih teatralnega čustvovanja, pa tudi pikre, groteskne ironije, je Füßli slikal svoje demonske, grozotne prizore, pošastne prikazni, ki se zde kakor prividi bolnega človeka; junaško razgibane podobe iz Nibelungov, antične zgodovine in mitologije, kompozicije iz Danteja, risbe borečih se ljudi v čudnih kubističnih skladnostih in mrzlo lepoto angleških žena, stopnjevano često do karikature. Ves ta pisani svet je zaposljeval Füßlijevega duha, vendar mu njegovega življenja zdaleč ni izpolnil. Je pesnik in sodobnik, hvali Herderju njegove ode, da so boljše od Klopstockovih, bavi se s kritiko umetnosti, piše eseje o velikih mojstrih, predava o umetnosti. V Angliji je pobornik Winckelmannovih idej, kasneje postane član Kr. Akademije. Snov za svojo umetnost jemlje iz Hesioda, Sokrata, Shakespearja, Danteja, sv. pisma, nordijskega mitološkega kroga itd. Najljubši pa mu je Shakespeare, kar že samo po sebi v tem času razločno govori o prodornem, genialnem gledanju umetnikovem na ustvaritve duha. V nasprotju s hladnim, suhim okusom klasicistov odkrije Füßli v Rimu Michelangela. Ure dolgo leži na tleh sikstinske kapele in strmi v njegove stvaritve. »Sol umetnosti« ga imenuje in »poln spoštovanja«, »trepetajoč« stoji pred njegovo veličino. V tej dobi, ki ljubi blede barvo »klasične« tradicije, mrzli marmor Canove, občuduje Füßli Rembrandta. Imenuje ga »genija prvega reda« in ga primerja s Shakespearjem, ko opisuje njegovo izredno sposobnost podrejevanja navideznih napak celotni zamisli. Razumljivo je, da ni njegova umetnost ob tem občudovanju velikih vzornikov brez vpliva. Patos, razgibanost je našel pri Michelangelu, formalna obdelava je deloma antična, mračna, viharna luč pa severnjaška, rembrandtavska. Vendar proseva vseskozi v njegovem delu močna, čeprav bolna duša. V svetu herojev in čudnih prikazni si išče skladnosti s svetom to razklano srce. Mōra, pošastna žival se je usedla speči ženi na prsi. Izza zaves je nenadoma pogledala glava demonskega konja z bleščečimi se očmi. Vse prizorišče pa je zgrajeno do zadnje potankosti. — Kje je torej resnica? V temnem spačku prikazni ali klasicistovski resničnosti interjera? Vprašanje resnice, ki ga je pognalo od doma — je osrednje vprašanje njegove umetnosti, vprašanje, na katero ne ve odgovora. V sredi bučnega veselja stoji Titanija, morda prav nad prepadom orgije: z velikimi očmi — ki so oči Füßlijeve z

njegove lastne podobe — strmi v gledalca. Na dnu jim leži strahotno vprašanje: Resnica? Kakor čudni, pošastni labodi polzijo preko parobka žene iz Hastingsa. Resnična bitja ali fantomi? Ta dvom med resnico in videzom, ki je osnovna nota Fűblijeve narave ter povod njegove razrvanosti, je tudi vzrok, da je Fűbli malo ustvarjal ter da je svoj genij zaposloval za stotere druge stvari, ki so ga zadrževale daleč od umetnosti. Kljub temu pa so tista maloštevilna dogotovljena dela, ki so nam ohranjena, dokazi genialne ustvarjalne sile, sile velikega umetnika, kakršnih malo rodijo stoletja.

Dr. S. Mikuž.

Anton Podbevšek, Jakopič. Z 32 večbarvnimi in 77 enobarvnimi reprodukcijami izbranih mojstrovih del. Ljubljana, založba »Sejalec«, 1941. Bibliofilska izdaja. Str. 130.

Ne vem, če me je doslej še katera slovenska umetnostna knjiga tako zanimala — in sem pričakoval njen izid s tolikšno nestrpnostjo — kakor Podbevškova monografija o R. Jakopiču. Reklamni obeti, ki so se javljali že več let, obsežnost podjetja samega, osebnost umetnikova, pa tudi lastne predstave o posebnostih in značaju takega dela so me nagnile k temu, da sem vzel v roke Podbevškovo knjigo z resničnim veseljem. Toda, kakor je bilo poprej moje pričakovanje veliko preko navadne mere, tako je zdrknila skodelica mojega razočaranja sedaj globoko v nasprotni prepad. Eno je gotovo: Podbevšek nam s to knjigo ni dal nikakršne monografije o Rihardu Jakopiču.

Preden preidem k podrobni razčlenitvi dela, hočem ugotoviti:

1. Umetnostna osebnost Riharda Jakopiča stoji nedotaknjena, izven kritičnih ugotovitev in opomb ob pričujoči knjigi.

2. Reprodukcijsko gradivo je vzorno, dobro izbrano in tvori kvalitetno (edino) težino dela.

Pisati umetnostno monografijo se pravi, zgraditi ob eksaktnem poznavanju umetnikovega dela in življenja, ob upoštevanju časovne podobe, duhovni lik tistega umetnika, lik, ki se kolikor mogoče sklada z resničnostjo in ki obenem omogoča drugemu globlji in bogatejši odnos do njegovega umetnostnega ustvarjanja ali ustvarjalčeve življenjske usode. Monografija je potemtakem delo znanstvenika, toda prav tako tudi delo pisatelja z reproduktivno literarno intuicijo. Ko je opravil znanstvenik, v tem primeru umetnostni zgodovinar, s pomočjo eksaktne metode svoj delež pri delu, to je n. pr. znanstveno neoporečen katalog umetnikovih del, biografske podatke, razvojno podobo umetnikovega dela itd., pristopa literat-umetnik, ki suhemu ogrodju vdahne življenje, ki z intuitivnim pogledom odkrije skrivnosti, katere so se odmaknile eksaktnemu postopku. Pripominjam pa, da se delo ne vrši po nobeni shemi, marveč organsko in harmonično, seveda kolikor je ob vsaki priliki navzoča potencia pisatelja. To šele je umetnostna monografija, kakršno bi želeli tudi o R. Jakopiču. Obstajajo pa tudi drugačne knjige o umetnikih. N. pr. albumi oz. zbirke njihovih najbolj izrazitih del, katerim je napisal kot uvod avtoritativen članek kak njihov priznan raziskovalec, ali pa je k izboru del prislonjen bolj ali manj duhovito napisan življenjepis. Podbevšek se je po